

POLITECHNIKA
GDAŃSKA

ANNA WITKOWSKA

SYNTEZA UKŁADU
STEROWANIA STATKIEM
MORSKIM DYNAMICZNIE
POZYCJONOWANYM
W WARUNKACH NIEPEWNOŚCI

GDAŃSK 2019

PRZEWODNICZĄCY KOMITETU REDAKCYJNEGO
WYDAWNICTWA POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ

Janusz T. Cieśliński

REDAKTOR PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Michał Szydłowski

REDAKTOR SERII

Zbigniew Krzemiński

RECENZENCI

Zdzisław Kowalczyk

Mirosław Tomera

PROJEKT OKŁADKI

Jolanta Cieślawska

Wydano za zgodą Rektora Politechniki Gdańskiej

Oferta wydawnicza Politechniki Gdańskiej jest dostępna pod adresem
<http://pg.edu.pl/wydawnictwo/katalog>
zamówienia prosimy kierować na adres wydaw@pg.edu.pl

Utwór nie może być powielany i rozpowszechniany, w jakiegokolwiek formie
i w jakikolwiek sposób, bez pisemnej zgody wydawcy

© Copyright by Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej
Gdańsk 2019

ISBN 978-83-7348-779-6

SPIS TREŚCI

WYKAZ OZNACZEŃ I SKRÓTÓW	7
1. WSTĘP	11
1.1. Przegląd stanu wiedzy	14
1.2. Struktura monografii	20
2. DYNAMICZNE POZYCJONOWANIE STATKU	23
2.1. Struktura systemu DP	25
2.1.1. Układ kierowania i nawigacji	27
2.1.2. Układ sterowania	28
2.2. Wymagania systemu DP	29
3. MODEL STATKU DYNAMICZNIE POZYCJONOWANEGO	31
3.1. Model symulacyjny statku	31
3.1.1. Kinematyka statku	32
3.1.2. Dynamika statku	34
3.1.3. Uwzględnienie zakłóceń środowiskowych	35
3.2. Modele uproszczone dynamiki statku	37
3.2.1. Liniowy model LF	39
3.2.2. Liniowy model WF	40
3.3. Układ napędowy	41
3.3.1. Układ generowania sił i momentu naporu	42
3.3.2. Ograniczenia pędników i sterów	43
3.4. Przykładowe modele statku	44
3.4.1. Model wymiarowy	44
3.4.2. Model bezwymiarowy	46
3.4.3. Układ generowania sił i momentu naporu – pierwsza konfiguracja	47
3.4.4. Układ generowania sił i momentu naporu – druga konfiguracja	48
4. METODY ALOKACJI SIŁ I MOMENTU DLA SYSTEMU DP	50
4.1. Sformułowanie zadania alokacji	50
4.1.1. Zadanie alokacji liniowej bez ograniczeń	51
4.1.2. Zadanie alokacji liniowej z ograniczeniami	52
4.1.3. Zadanie optymalizacji kwadratowej z ograniczeniami	52
4.1.4. Zadanie alokacji nieliniowej bez ograniczeń	53
4.1.5. Zadanie alokacji nieliniowej z ograniczeniami	54
4.2. Metody numeryczne alokacji	55
4.2.1. Metody macierzy pseudoodwrotnej	56
4.2.2. Uogólnione rozwiązania odwrotne	56
4.2.3. Kaskadowe uogólnione rozwiązania odwrotne	57
4.2.4. Metoda bezpośrednia	57
4.3. Metoda predykcyjna alokacji	57
4.4. Badania metod alokacji	59
4.5. Podsumowanie	67

5. DYNAMICZNE POZYCJONOWANIE STATKU PRZY NIEDOKŁADNEJ INFORMACJI O ZAKŁÓCENIACH ZEWNĘTRZNYCH	69
5.1. Struktura systemu	70
5.2. Regulator backstep	73
5.3. Adaptacyjny regulator backstep	76
5.4. Odporny regulator backstep	78
5.5. Ślizgowy regulator backstep z filtracją funkcji stabilizujących	80
5.6. Odporny regulator backstep z filtracją funkcji stabilizujących	83
5.7. Przykład dynamicznego pozycjonowania statku	87
5.7.1. Badania regulatora backstep	87
5.7.2. Badania regulatora adaptacyjnego backstep	88
5.7.3. Badania regulatora odpornego backstep	91
5.7.4. Badania regulatora ślizgowego backstep z filtracją	92
5.7.5. Badania regulatora odpornego backstep z filtracją	93
5.8. Podsumowanie	95
6. DYNAMICZNE POZYCJONOWANIE STATKU PRZY NIEDOKŁADNEJ INFORMACJI O PARAMETRACH BEZWŁADNOŚCI I WSPÓŁCZYNNIKACH HYDRODYNAMICZNYCH	96
6.1. Synteza regulatora DP	97
6.1.1. Model matematyczny	97
6.1.2. Wielowymiarowy regulator z adaptacją parametryczną	99
6.1.3. Odporna modyfikacja algorytmu	102
6.2. Badania symulacyjne	103
6.2.1. Struktura układu sterowania	104
6.2.2. Optymalizacja regulatora	105
6.2.3. Alokacja sił i momentu	106
6.2.4. Analiza wrażliwości układu	109
6.3. Podsumowanie	112
7. ZASTOSOWANIE SIECI RADIALNEJ DO DYNAMICZNEGO POZYCJONOWANIA PRZY NIEPEWNOŚCI STRUKTURALNEJ OBIEKTU	113
7.1. Budowa sieci radialnej	113
7.2. Wielowymiarowy regulator z adaptacją funkcjonalną	115
7.2.1. Synteza regulatora backstep z aproksymatorem neuronowym	115
7.2.2. Badania regulatora backstep z aproksymatorem neuronowym	119
7.3. Analiza wpływu zmian parametrów modelu na jakość sterowania	121
7.3.1. Opis metody	121
7.3.2. Badania symulacyjne	122
7.4. Podsumowanie	128
8. DYNAMICZNE POZYCJONOWANIE STATKU PRZY NIEDOKŁADNEJ INFORMACJI O PARAMETRACH MACIERZY EFEKTYWNOŚCI PĘDNIKÓW	129
8.1. Synteza regulatora z dynamiczną alokacją	130
8.1.1. Wielowymiarowy regulator z adaptacją parametryczną	132
8.1.2. Dynamiczna alokacja	136
8.2. Badania symulacyjne	136
8.2.1. Struktura układu sterowania	136
8.2.2. Porównanie algorytmów alokacji	138
8.2.3. Badania z częściową stratą sił naporu	139
8.2.4. Badania z całkowitą stratą sił naporu	141
8.3. Podsumowanie	142

---

9. PODSUMOWANIE	143
ZAŁĄCZNIK	147
Z1. Stabilność układów nieautonomicznych	147
BIBLIOGRAFIA	150
Streszczenie w języku polskim	160
Streszczenie w języku angielskim	160

WYKAZ OZNACZEŃ I SKRÓTÓW

Oznaczenia

- A_{FC} – rzut powierzchni czołowej statku
 A_{LC} – rzut powierzchni bocznej statku
 A_{oa} – całkowita długość statku
 $\mathbf{B}, (\mathbf{B}'')$ – macierz efektywności pędników, rzeczywista (w skali)
 $\mathbf{b}$ – wektor błędu modelowania dynamiki statku i zakłóceń
 $\tilde{\mathbf{b}}$ – błąd estymacji wektora $\mathbf{b}$, liczony jako różnica pomiędzy wektorem wartości rzeczywistych i estymowanych $\tilde{\mathbf{b}} = \mathbf{b} - \hat{\mathbf{b}}$
 $\mathbf{C}, (\mathbf{C}'')$ – macierz Coriolisa i dośrodkowa bryły sztywnej i mas dodanych, rzeczywista (w skali)
 C_{cX}, C_{cY}, C_{cN} – współczynniki oporów ruchu, w kierunku odpowiednio wzdłużnym, poprzecznym i kątowym
 $\mathbf{D}, (\mathbf{D}'')$ – macierz zawierająca hydrodynamiczne siły tłumiące, rzeczywista (w skali)
 $\mathbf{E}$ – macierz diagonalna wzmocnień szumu białego procesu Markowa
 $\mathbf{E}(\mathbf{X})$ – wektor błędu aproksymacji
 $\mathbf{F}$ – macierz diagonalna stałych czasowych procesu Markowa
 $iter\_alg(t)$ – liczba iteracji algorytmu, w chwili t
 $K > 0$ – dodatnie, stałe wzmocnienie
 $\mathbf{K}, (\mathbf{K}'')$ – macierz współczynników sił naporu, rzeczywista (w skali)
 $\mathbf{K}_i$ – dodatnio określona diagonalna macierz wzmocnień regulatora
 L – długość całkowita statku
 $\mathbf{M}, (\mathbf{M}'')$ – macierz bezwładności bryły sztywnej i mas dodanych, rzeczywista (w skali)
 m – masa statku
 $sgn(s_2)$ – wektor funkcji przełączających (signum), zależnych od wektora błędu s_2
 T – stała czasowa filtru
 $\mathbf{T}, (\mathbf{T}'')$ – macierz stałych czasowych w modelu dynamiki urządzeń wykonawczych, rzeczywista (w skali)
 $\mathbf{T}(\boldsymbol{\beta})$ – macierz konfiguracji pędników
 ΔT – krok czasowy
 $time\_alg(t)$ – czas obliczeń algorytmu, w chwili t
 $U, (U'')$ – wypadkowa prędkość statku, rzeczywista (w skali)
 $\mathbf{u}$ – wektor rzeczywistych wartości sygnałów sterujących nastawami pędników
 $\mathbf{u}_c$ – wektor zadanych wartości sygnałów sterujących nastawami pędników
 u_i – sygnały sterujące nastawami pędników
 $\mathbf{u}_0$ – wektor początkowy sygnałów sterujących nastawami pędników
 V_{rc} – prędkość prądów morskich względem statku
 $\mathbf{v}, (\mathbf{v}_d)$ – wektor prędkości statku: wzdłużnej, poprzecznej i kątowej, rzeczywisty (zadany)
 $\mathbf{v}_c$ – wektor prędkości prądów morskich
 $\mathbf{W}_u$ – dodatnio określona macierz wagowa, diagonalna, sygnałów sterujących
 $\mathbf{W}_\tau$ – dodatnio określona macierz wagowa, diagonalna, sił i momentu
 $\mathbf{w}_i$ – wektor białego szumu gaussowskiego o zerowej wartości średniej
 w_i – biały szum gaussowski o zerowej wartości średniej

 $\boldsymbol{\alpha}$ – wektor funkcji stabilizujących/wirtualnych zmiennych sterujących
 $\boldsymbol{\Gamma}, \boldsymbol{\Gamma}_i$ – dodatnio zdefiniowana diagonalna macierz wzmocnień adaptacji
 γ, γ_i – wzmocnienie adaptacji
 γ_{rc} – kierunek prądów morskich względem statku

$\boldsymbol{\eta}_i$ ($\boldsymbol{\eta}_{id}$)	– wektor pozycji i kąta kursowego statku, rzeczywisty (zadany)
$\hat{\boldsymbol{\theta}}_i$	– estymata wektora $\boldsymbol{\theta}_i$
$\tilde{\boldsymbol{\theta}}_i$	– błąd estymacji wektora $\boldsymbol{\theta}_i$, liczony jako różnica pomiędzy wektorem wartości rzeczywistych i estymowanych $\tilde{\boldsymbol{\theta}}_i = \boldsymbol{\theta}_i - \hat{\boldsymbol{\theta}}_i$
$\lambda_{\min}(\cdot)$	– minimalna wartość własna macierzy
ω_{0i}	– dominująca częstotliwość fali
σ_i	– parametr intensywności fali
ζ_i	– współczynnik tłumiący fali
τ	– funkcja strojąca, zależna od zmiennych stanu
$\boldsymbol{\tau}$	– wektor sił i momentu działających na kadłub statku
$\boldsymbol{\tau}_c$	– wektor zadanych wartości sił i momentu z regulatora
$\boldsymbol{\tau}_{fala}$	– wektor sił i momentu od zakłóceń falowych
$\boldsymbol{\tau}_{LF}$	– wektor sił i momentu o charakterze wolnozmiennym
$\boldsymbol{\tau}_{prądy}$	– wektor sił i momentu od zakłóceń powodowanych przez prądy morskie
$\boldsymbol{\tau}_{thr}$	– wektor sił i momentu od urządzeń napędowych
$\boldsymbol{\tau}_{WF}$	– wektor sił i momentu o charakterze szybkozmiennym
$\boldsymbol{\tau}_{wiatr}$	– wektor sił i momentu od zakłóceń wiatrowych
Φ_i	– macierz regresji
$\ \cdot\ _F$	– norma Frobeniusa

Skróty

3DOF	– 3 stopnie swobody ruchu (ang. <i>3 degrees of freedom</i>)
AB	– adaptacyjny regulator typu backstep (ang. <i>adaptive backstepping</i>)
ABSMC	– adaptacyjny ślizgowy regulator typu backstep (ang. <i>adaptive backstepping sliding mode control</i>)
ADRC	– sterowanie oparte na idei aktywnej kompensacji zakłóceń (ang. <i>active disturbance rejection control</i>)
ASM	– metody zbiorów aktywnych (ang. <i>active set methods</i>)
B	– regulator typu backstep (ang. <i>backstepping</i>)
BSMC	– ślizgowy regulator typu backstep (ang. <i>backstepping sliding mode control</i>)
CA	– układ alokacji sterowania (sił i momentu) (ang. <i>control allocation</i>)
CGI	– kaskadowe uogólnione rozwiązania odwrotne (ang. <i>cascaded generalized inverse</i>)
CLF	– kontrolna funkcja Lapunowa (ang. <i>control Lyapunov function</i>)
DA	– bezpośrednia metoda alokacji (ang. <i>direct allocation</i>)
DCCA	– łańcuchowa metoda alokacji (ang. <i>daisy chain control allocation</i>)
DGPS	– różnicowy Globalny System Pozycjonowania (ang. <i>differential Global Positioning System</i>)
DNV	– norweskie towarzystwo klasyfikacyjne (ang. <i>Det Norske Veritas</i>)
DP	– dynamiczne pozycjonowanie (ang. <i>dynamic positioning</i>)
DPS	– system dynamicznego pozycjonowania (ang. <i>dynamic positioning system</i>)
DSC	– sterowanie oparte na idei wykorzystania filtra różniczkującego sygnał wirtualnej zmiennej sterującej i uwzględnienia dynamiki filtra w regułach sterowania (ang. <i>dynamic surface control</i>)
EKF	– rozszerzony filtr Kalmana (ang. <i>extended Kalman filter</i>)
FDD	– system wykrywania i diagnozy uszkodzeń (ang. <i>fault detection and diagnosis</i>)
FT	– odporny na uszkodzenia (ang. <i>fault tolerant</i>)
GA	– algorytm genetyczny (ang. <i>genetic algorithm</i>)
GAS	– globalnie asymptotyczna stabilność (ang. <i>global asymptotic stability</i>)
GI	– metoda uogólnionych rozwiązań odwrotnych (ang. <i>generalized inverse</i>)
GPS	– Globalny System Pozycjonowania (ang. <i>Global Positioning System</i>)
GUAS	– globalnie jednostajna asymptotyczna stabilność (ang. <i>global uniform asymptotic stability</i>)

- IB – integrator typu backstep (ang. *integrator backstepping*)
- IMO – Międzynarodowa Organizacja Morska (ang. *International Maritime Organization*)
- LF – niskoczęstotliwościowe/wolnozmiennie (ang. *low frequency*)
- LMI – liniowa nierówność macierzowa (ang. *linear matrix inequality*)
- LQG – regulator liniowo-kwadratowy Gaussa (ang. *linear-quadratic-Gaussian*)
- LQR – regulator liniowo-kwadratowy (ang. *linear-quadratic regulator*)
- LS – metoda najmniejszych kwadratów (ang. *least squares*)
- MIMO – układ z wieloma wejściami i wyjściami (ang. *multiple input, multiple output*)
- MLS – metoda minimalnych najmniejszych kwadratów (ang. *minimal least squares*)
- MPC – algorytm sterowania predykcyjnego (ang. *model predictive control*)
- MPCA – predykcyjny algorytm alokacji (ang. *model predictive control allocation*)
- MSS – metoda oparta na idei wielokrotnego sterowania po powierzchniach ślizgowych (ang. *multiple-surface sliding*)
- NB – metoda typu backstep z neuronowym aproksymatorem (ang. *neural backstepping*)
- NBC – struktura nieliniowa blokowo-sterowalna (ang. *nonlinear block controllable*)
- NN – sztuczne sieci neuronowe (ang. *neural networks*)
- N-PID – nieliniowy regulator PID (ang. *nonlinear PID*)
- PDF – funkcja gęstości prawdopodobieństwa (ang. *probability distribution function*)
- PF – filtr cząsteczkowy (ang. *particle filter*)
- PI – pseudoodwrotność (ang. *pseudo-inverse*)
- PMS – układ zarządzania energią (ang. *power management system*)
- PSO – algorytm rojowy optymalizacji (ang. *particle swarm optimization*)
- RBF – radialne funkcje bazowe (ang. *radial basic functions*)
- RLS – metoda rekurencyjna najmniejszych kwadratów (ang. *recursive least squares*)
- RPI – metoda redystrybucji pseudoodwrotnych rozwiązań (ang. *redistributed pseudo-inverse*)
- SISO – układ z jednym wejściem i jednym wyjściem (ang. *single input, single output*)
- SLS – sekwencyjna metoda najmniejszych kwadratów (ang. *sequential least squares*)
- SM – sterowanie ślizgowe (ang. *sliding mode*)
- SSL – logika przełączania z nadzorem (ang. *supervisory switching logic*)
- STS – operacje przeładunku towaru pomiędzy statkami na otwartym morzu (ang. *ship to ship transfer*)
- TD – śledzące układy różniczkujące (ang. *tracking differentiators*)
- UKF – bezwonny filtr Kalmana (ang. *unscented Kalman filter*)
- UUB – jednostajna ostateczna ograniczoność (ang. *uniform ultimate boundedness*)
- VBS – wektorowa metoda sterowania typu backstep (ang. *vectorial backstepping steering*)
- WF – oscylacyjne szybkozmiennie (ang. *wave frequency*)
- WLS – metoda ważona najmniejszych kwadratów (ang. *weighted least squares*)